

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для гуртків дитячих закладів оздоровлення та відпочинку
«Лікарські рослини»

*Драган Ольга Анатоліївна,
методист Національного еколого-
натуралістичного центру учнівської молоді*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Лікарські рослини містять цілий комплекс біологічно активних компонентів, що сприятливо впливають на обмін речовин, покращують функціональний стан серцево-судинної, легеневої та інших систем організму і підвищують їх опірність.

Україна відчуває гострий дефіцит у лікарській рослинній сировині, однак площі під цінними лікарськими рослинами залишаються дуже незначними. Основою використання лікарських рослин є визначення їх ресурсів на певній території, дослідження екологічних особливостей видів на рівні популяцій з метою безвиснажливої експлуатації. Охорона лікарських рослин має бути комплексною, складатись з багатьох взаємопов'язаних заходів і буде ефективною не тільки при раціональному веденні заготівель, але й при вирощуванні сировини, зокрема, на навчально-дослідних земельних ділянках.

Навчальна програма реалізується в гуртку еколого-натуралістичного спрямування дитячого закладу оздоровлення та відпочинку і спрямована на дітей віком від 12 до 14 років. Кількісний склад – 10-12 осіб.

Мета навчальної програми – формування компетентної особистості у процесі вивчення, збереження та відтворення флори лікарських рослин.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

пізнавальної – забезпечує оволодіння знаннями, що стосуються еколого-морфологічних особливостей, збалансованого використання і збереження дикорослих лікарських рослин;

практичної – сприяє оволодінню навичками роботи з визначниками, ведення флористичного зошита; оволодіння прийомами збору лікарської рослинної сировини різних морфологічних груп, дотримання правил заготівлі, сушіння та зберігання;

творчої – забезпечує формування творчих здібностей вихованців у процесі розроблення й реалізації екологічних проектів, складанні

технологічних карт, проведення творчих конкурсів;

соціальної – сприяє вихованню дбайливого ставлення до природи та ресурсів дикорослих лікарських рослин; самореалізації особистості в соціумі; професійному самовизначенню.

Визначення рівня сформованості компетентностей вихованців здійснюється під час проведення практичних занять у формі проектів, екологічних ігор, вікторин, конкурсів тощо.

Програма розрахована на 16 годин: 2 заняття в тиждень по 2 години.

Керівниками гуртка можуть бути лікарі-фітотерапевти, медичні працівники табору, вчителі-біологи тощо.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва теми	Кількість годин		
		Теоретичні заняття	Практичні заняття	Усього
1.	Вступ	1	-	1
2.	Основи раціонального використання природних ресурсів дикорослих лікарських рослин	1	3	4
3.	Біологічно активні речовини лікарських рослин	1	-	1
4.	Культивування лікарських рослин	1	2	3
5.	Збір лікарської рослинної сировини	1	2	3
6.	Сушіння та зберігання лікарської рослинної сировини	-	3	3
7.	Підсумок.		1	1
	Разом	5	11	16

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (1 год.)

Лікарські рослини та їх значення для медицини та ветеринарної практики. Токсикологічна характеристика рослин. Отруйні рослини в околицях табору. Правила техніки безпеки.

2. Основи раціонального використання природних ресурсів дикорослих лікарських рослин (4 год.)

Теоретична частина. Лікарські рослини та їх поширення відповідно до адміністративного та ботаніко-географічного поділу України. Збалансоване використання і збереження лікарських рослин. Чинники впливу на стан і динаміку ресурсів в умовах трансформованого природного середовища. Червона книга України.

Практична частина. Визначення лікарських рослин в околицях табору та дикорослих лікарських рослин, що підлягають охороні. Стан ресурсів дикорослих лікарських рослин, методи їх обліку та розрахунок сировинних запасів. Картування місць зростання та заростей окремих видів лікарських рослин.

3. Біологічно активні речовини лікарських рослин (1 год.)

Біологічно активні речовини лікарських рослин. Загальна характеристика.

4. Культивування лікарських рослин (3 год.)

Теоретична частина. Інтродукція та акліматизація.

Практична частина. Розроблення технологічних карт з вирощування лікарських культур. Технологія вирощування однорічних, дворічних і багаторічних лікарських рослин.

5. Збір лікарської рослинної сировини (3 год.)

Теоретична частина. Настанова ВООЗ з належної практики вирощування та збору лікарських рослин. Основні правила збору лікарської сировини різних морфологічних груп.

Практична частина. Складання календаря збору лікарських рослин відповідно до умов регіону. Визначення біологічного запасу сировини дикорослих видів лікарських рослин. Розрахунок об'єму заготівлі. Спільна робота з медичними працівниками табору щодо збору лікарських рослин. Обробка сировини.

6. Сушіння та зберігання лікарської рослинної сировини (3 год.)

Сушіння рослинної сировини. Пакування висушеної сировини. Маркування. Зберігання висушеної рослинної сировини. Контроль якості лікарської рослинної сировини.

7. Підсумок (1 год.)

Охорона та відтворення природних запасів лікарських рослин.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила поведінки в природі;
- рідкісні та ендемічні види місцевої флори;
- отруйні рослини місцевої флори;
- техніку збору і сушіння лікарської рослинної сировини.

Вихованці мають вміти:

- працювати з визначниками місцевої флори;
- скласти календар збору лікарських рослин відповідно до умов регіону;
- вести флористичний зошит;
- проводити морфологічний опис рослин;
- визначати запаси окремих видів лікарських рослин;
- проводити заготівлю лікарської рослинної сировини відповідно до правових засад раціонального використання природних ресурсів;
- дотримуватись технології вирощування окремих видів лікарських рослин;
- проводити заходи з оздоровлення довкілля та збереження біорізноманіття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лікарські рослини: енциклопедичний довідник / під ред. А. М. Гродзінського. – К.: УРЕ, 1990. – 544 с.
2. Мінарченко В. М., Тимченко І. А. Атлас лікарських рослин України, (хорологія, ресурси та охорона). — К.: Фітосоціоцентр, 2002. — 172 с.
3. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення). – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 324 с.
4. Мінарченко В. М., Махиня Л. М., Серeda П. І. Медична ботаніка. Підручник /Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Київський медичний університет/. – К.: Медицина, 2009. – 328 с.
5. Мінарченко В. М., Серeda П. І. Ресурсознавство. Лікарські рослини. Навчально-методичний посібник. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 71 с.
6. Морозюк С. С., Протопопова В. В. Трав'янисті рослини України (Навчальний посібник) / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 216 с.
7. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укладачі: докт. біол. наук, проф.

Т. Л. Андрієнко, канд. біол. наук М. М. Перегрим. – Київ: Альтерпрес, 2012. – 148 с.

8. Червона книга України. Рослинний світ. / Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного/. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.